

POREMEĆAJ IZGOVORA GLASOVA U DJECE

Govor i jezik počivaju na više različitih organskih sustava. Njihova izvedba moguća je samo uz dobru sinkronizaciju svih sustava. Kod malog djeteta usvajanje govora predstavlja proces učenja koji s porastom kronološke dobi postaje sve više nalik onom govorno-jezičnom sustavu kojeg koristi određena zajednica u kojoj dijete živi. Ako govor djeteta ili odrasle osobe znatnije odstupa u svojoj realizaciji narušava se razumljivost govora, a s tim otežava i komunikacija. Greške izgovora prisutne su u svakodnevnom životu i kod ljudi koji sasvim pravilno mogu artikulirati glasove materinjeg jezika. Takve greške nipošto nećemo odmah nazvati poremećajima izgovora jer nisu sistematične s obzirom na pojavnost. U razvojnoj fazi govora u djece postoji prolazno razdoblje u kojem izgovor nije pravilan i ne odgovara onom kojeg koristi jezična zajednica u kojoj dijete živi. Te prolazne razvojne faze također nemaju patološki karakter jer se usvajanje glasova ne događa jednokratno već je to proces koji zahtjeva biološku, mentalnu i kronološku zrelost.

Poremećaj izgovora se definira kao odstupanje u realizaciji glasa ili skupine glasova od govorno-jezičnih normi sredine u kojoj osoba živi. Poremećaj izgovora ili artikulacije nazivamo dislalijom, koja se može pojaviti kao primarni poremećaj govora ili kao popratni simptom nekog drugog poremećaja npr. Down sindroma.

Poremećaji izgovora se očituju kao potpuno izostavljanje određenog glasa ili skupine glasova, zamjene s glasom iz iste skupine, te kao iskrivljena zvučna realizacija određenog glasa pri čemu je dotični glas prisutan u govoru ali nije dovoljno izdiferenciran. Jedan te isti glas u različitim riječima nema uvijek isto mjesto, stoga nije dovoljno reći kako dijete neki glas može dobro izgovarati izolirano. Način izgovora problematičnog glasa ili skupine glasova u različitim samoglasničkim i suglasničkim skupinama te pozicijama koje zauzima u riječima daje pravu sliku o vrsti dislalije.

Kako se usvajaju glasovi?

Za razvoj glasova također valja reći da ne nastaju nasumce već u njihovom pojavljivanju vlada određeni red, odnosno imaju svoju razvojnu liniju. Poznavanje razvoja glasova u odnosu na kronološku dob djeteta ima gotovo presudnu ulogu u dijagnosticiranju poremećaja izgovora. Štoviše za određena razdoblja razvoja govora karakteristična su odstupanja od standardnog izgovora. U razvojnoj liniji govora prvi se javljaju samoglasnici (**a,e,i,o,u**) i suglasnici **p,b,m,t,d,n** te **k** i **g** od kojih se tvore prve riječi (mama, baba, tata, dada, nana...). U početku je najzastupljeniji samoglasnik **a**, dok se kasnije pojavom ostalih samoglasnika dječji govor obogaćuje (teta, deda...). Ako je sve uredi izgovor samoglasnika treba početi i završiti prije druge godine života djeteta. Već u tom razdoblju razvoja govora mogu se pojaviti poremećaji izgovora gore navedenih glasova.

U dobi između druge i treće godine života dijete bi trebalo ovladati izgovorom glasova **p,b,m,t,d,n,k,g**. Ako trogodišnje dijete neke od navedenih glasova izostavlja, zamjenjuje s drugim glasom ili iskrivljeno izgovara može se govoriti o poremećaju izgovora određenog glasa ili skupine glasova. Nadalje, u ovom periodu djeca uglavnom pravilno izgovaraju glasove **f,v,h,j,l** dok glasove **c,č,ć,d,dž** izgovaraju umekšano. Glasovi **s,z,š,ž** se u toj dobi najčešće iskrivljeno izgovaraju, a glas **r** dijete pravilno zamjećuje ali ga nije sposobno izgovoriti. U razdoblju između 3-3,5 godine života dopuštena su samo odstupanja u obliku iskrivljenog izgovora (distorzija) za glasove **s,z,c,š,ž,č,ć,d,dž**. Glas **r**, u ovom razdoblju je nevibrantan, u svojoj suglasničkoj i samoglasničkoj ulozi u riječima. Osnovno obilježje glasa **r** je vibrantnost. U ovom razdoblju glasovi **lj** i **nj** još uvijek mogu biti zamjenjivani (supstituirani) ali tako da se **lj**

POREMEĆAJ IZGOVORA GLASOVA U DJECE

zamjenjuje s *l* (ljubav-lubav), a *nj* se zamjenjuje s *n* (njiva-niva). Pravilan izgovor glasa *nj* se povezuje s razdobljem od 3,5-4 godine. U dobi od 4-4,5 godine života očekuje se pravilan izgovor glasova *lj* i *r*. Za ovu dob nisu više dopuštena izostavljanja i zamjenjivanja bilo kojeg glasa materinjeg jezika te su još samo dopuštena blaga iskrivljavanja izgovora glasova *s,z,c,š,ž,č,ć,d,dž*. Petogodišnje dijete bi trebalo izgovarati pravilno sve glasove materinjeg jezika. Također je važno naglasiti da poremećaj izgovora glasova ne ovisi samo o mjestu izgovora nego i o načinu izgovora. Tako npr. glas "S" može biti dopušteno iskrivljen s obzirom na dob ali samo u određenom obliku oštećenja. U skladu s tim umekšan izgovor je dopušten, ali nije dopušteno izgovor glasa *s* pri čemu je jezik u međuzubnom položaju.

Uzroci poremećaja izgovora?

Većina roditelja postavlja pitanje kako spriječiti poremećaj izgovora prilikom odgoja djece te na što trebaju obratiti pozornost. Kako bi što učinkovitije odgovorili na ovo pitanje moramo ponajprije poznavati uzroke koji dovode do poremećaja izgovora.

Globalno ih možemo podijeliti na primarne i sekundarne uzroke poremećaja izgovora. Primarni uzroci odnose se na čimbenike koji će zasigurno dovesti do poremećaja izgovora, a u njih ubrajamo organske uzroke kao što je rascjep usne, rascjep nepca, razna odstupanja u građi organa koji sudjeluju u tvorbi glasova, ponajprije tu ubrajamo usne, zube, jezik, čeljust itd. Uzrok poremećaja izgovora je zasigurno je loš primarni sluh, odnosno stvarni gubitak sluha. U sklopu govornih poremećaja koji za uzrok imaju oštećenja sluha logopedi se bave samo korekcijom onih blažih koji djeluju na viša frekvencijska područja koja su karakteristična za glasove S,Z,C.

U sekundarne uzroke spadaju socijalni i psihološki čimbenici koji kod određenog broja djece mogu dovesti do poremećaja izgovora glasova.

Vanjski uzroci koji uvjetuju razvoj govora prvenstveno su vezani za milje u kojem dijete živi, odnosno dio su sociokulturoloških i obiteljskih čimbenika. Kako dijete uči govor od okoline sasvim je izvjesno da imitira sve s čim se susreće. Ako pri tome više osoba iz uže obitelji ima poremećaj izgovora velika je vjerojatnost da će i dijete usvojiti takav način izgovora. Dijete ima i mogućnost izbora načina govora ako uz osobu koja ima poremećaj izgovora sluša i govor osobe koja glasove sasvim ispravno izgovara. Kad govorimo o sociokulturološkim uzrocima poremećaja izgovora valja reći da opasnost ne leži samo u obitelji, odnosno osobama bliskim djetetu već i široj sredini u kojoj se dijete kreće. Najkraće govoreći ovakvu pojavnost nazivamo lošim govornim uzorom u kojeg spada i dugotrajno tepanje s djetetom. To nipošto ne znači da se djetetu ne smije tepati, ali takav način govora nikako ne smije biti istovjetan djetetovoj razini govor jer to može usporavati pravilan razvoj govora u djeteta. Do poremećaja izgovora može doći i u slučajevima svojevrsne zapuštenosti, odnosno socijalne deprivacije. U interakciji okolina-dijete, okolina je ta koja mora stalno mora davati povratnu informaciju da sluša što dijete govori te mora poticati komunikaciju kako bi dijete imalo model za učenje govora. Ponekad preveliki zahtjevi nekih roditelja koje postavljaju pred djecu mogu također dovesti do poremećaja izgovora jer djeca ne mogu udovoljiti zahtjevima zbog nezrelosti govornih organa. Uzrok poremećaja izgovora može biti i dvojezični model u kojem dijete živi.

Kod neke djece perzistiraju oblici ponašanja koji ne odgovaraju njihovoj kronološkoj dobi, npr. zbog rođenja brata ili sestre, pa dijete doživljava da mu se poklanja manje pažnje, a upravo taj oblik "nezrelosti" može se manifestirati na govoru tako da on nalikuje prijašnjim već prevladanim fazama razvoja govora.

POREMEĆAJ IZGOVORA GLASOVA U DJECE

Kako je za realizaciju govora potrebna fina i precizna koordinacija govornih organa moguće je da su neka djeca manje spretna u toj realizaciji te zbog motoričke nespretnosti razviju poremećaj izgovora. Također valja reći da se kod određenog broja djece poremećaji izgovora mogu javiti kao posljedica lošeg fonematskog sluha, koji se ne odnosi na primaran sluh već na način na koji zamjećujemo i razlikujemo glasove (foneme) našeg materinjeg jezika. Tako npr. dijete riječ "cvijet" može čuti kao "svijet", "koza" umjesto "kosa" itd.

Već je spomenuto da poremećaj izgovora može biti sastavni dio nekog drugog poremećaja pa se tako može očekivati kao jedan od simptoma smanjenog intelektualnog funkcioniranja.

Zašto je pravilan izgovor glasova važan?

Pravilan izgovor glasova materinjeg jezika je važan prvenstveno zbog što učinkovitije i uspješnije govorno-jezične komunikacije. Normalan razvoj govora, odnosno izgovora je nužan preduvjet za savladavanje školskog gradiva, odnosno izgovor spada u skupinu predvještina neophodnih za usvajanje vještina čitanja i pisanja. I kao zadnje ali ne manje važno valja znati da pravilan izgovor može djelovati na djetetov psihološki razvoj i socijalnu kompetentnost.